

Pakkokeinoasioiden julkisuus

KANTELU

Keskusrikospoliisi on arvostellut oikeuskanslerille osoitetussa 28.1.2021 päivätyssä kantelusaan Keski-Suomen kärjäoikeuden menettelyä vangitsemisasiakirjojen julkistamisessa.

Keskusrikospoliisin mukaan kärjäoikeus on soveltanut lakia väärin, minkä seurauksena salassa pidettäviä tietoja on luovutettu tiedon pyytäjälle ja, joita on myöhemmin julkaistu tiedotusvälineissä. Tästä on aiheutunut esitutkinnalle haittaa. Kärjäoikeus ei ole antanut asiakirjojen luovutuksesta valituskelpoista ratkaisua, joten kärjäoikeuden päätöstä ja laintulkintaa ei ole voitu muulla tavalla, kuin tällä kantelulla, kyseenalaistaa. Keskusrikospoliisi katsoo, että oikeuskysymys on tärkeä ja oikeustila epäselvä, joten keskusrikospoliisi pyytää oikeuskansleria tutkimaan, onko kärjäoikeus menetellyt oikein.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (YTJulkL) 16 §:n 3 momentin asialla tarkoitetaan pääasiaa eli esitutkintaa ja mahdollista syyteasiaa, jolloin asiakirjat tulisivat julkisiksi silloin, kun esitutkinta jäisi sillensä. Näin ollen tässä asiassa asiakirjat eivät ole tulleet kokonaan julkisiksi nyt kyseessä olevan pakkokeinoasian jäädessä sillensä. Jos kärjäoikeuden tulkinta YTJulkL:n 16 §:n 3 momentista on oikea, olisi kärjäoikeuden tullut huomioida esitutkintaviranomaisen ilmoittama tarve pitää vangitsemisasiakirjat tai niissä olevat tiedot salassa niin, että kärjäoikeuden olisi tullut antaa YTJulkL:n 28 §:n mukainen ratkaisu.

Kärjäoikeus on perustellut ratkaisun antamatta jättämistä sillä, että asiakirjat ovat olleet suoraan lain mukaan julkisia. YTJulkL:n sanamuodosta kuitenkin selviää, ettei ratkaisun antaminen

riipu siitä, onko asiakirjat arvioitu kokonaan julkisiksi vai ei. Näin ollen, kun tutkinnanjohtaja on pakkokeinoasian hakijana vastustanut asiakirjojen luovuttamista, olisi käräjäoikeuden pitänyt antaa asiassa ratkaisu, jonka tutkinnanjohtaja olisi voinut saattaa valituksella YTJulkL:n 33 §:n nojalla hovioikeuden käsiteltäväksi. YTJulkL:n 28 §:n mukaan muun kuin ratkaisun sisältävän asiakirjan julkisuutta koskeva ratkaisu voidaan tehdä oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyäkin. Vangitsemisratkaisun sisältävän asiakirjan osalta ei näin ollen olisi voitu tehdä julkisuutta koskevaa ratkaisua, mutta asiakirja-aineisto on sisältänyt kuitenkin muitakin kuin ratkaisun sisältäviä asiakirjoja, kuten vangitsemisvaatimuksen, jossa on ollut salassa pidettävää tietoa.

Keskusrikospoliisi esittää arvioitavaksi kysymykseksi, että jos käräjäoikeuden tulkinta YTJulkL:n 16 §:n 3 momentista on oikea, olisiko tutkinnanjohtajan vastustamisen ja salassapitointressin ilmoittamisen myötä käräjäoikeuden pitänyt soveltaa YTJulkL:n 10 §:ä. Pakkokeinoasian hakijana toiminut tutkinnanjohtaja on vastustanut asiakirjojen julkistamista, koska salassapidolle oli ollut vahva tutkinnallinen intressi. Keskusrikospoliisi viittaa YTJulkL:n esitöihin ja toteaa, että tämä olisi pitänyt tulkita YTJulkL:n 10 §:ssä tarkoitetuksi asianosaisen pyynnöksi tai muuksi erityiseksi syyksi, jonka perusteella asiakirjat olisi pitänyt määrätä tarpeellisin osin salassa pidettäväksi.

SELVITYS

Keski-Suomen käräjäoikeus on antanut asiassa 14.4.2021 päivätyn lausunnon, jonka liitteenä on ollut käräjätuomari A:n 11.3.2021 päivätty selvitys.

Lausunto ja selvitys toimitetaan Keskusrikospoliisille ohessa tiedoksi.

RATKAISU

Tapahtumatietoja

Kantelun tarkoittama pakkokeinojen kohteena ollut henkilö oli määrätty käräjäoikeuden päätöksellä vangittavaksi ja oikeudenkäyntiasiakirjat oli määrätty pidettäväksi salassa. Poliisin antaman tiedon mukaan poliisi oli sittemmin vapauttanut pakkokeinon kohteena olleen henkilön eikä häntä ollut enää epäilty rikoksesta. Tämän jälkeen käräjäoikeudelle oli tullut toimittajakuntaan kuuluvan henkilön pyyntö saada käyttöönsä pakkokeinoasiaan liittyvät asiakirjat. Keski-Suomen käräjäoikeuden käräjätuomari A oli ilmoittanut Keskusrikospoliisin rikoskomisario B:lle, että käräjäoikeudelta oli pyydetty erään asian vangitsemisasiakirjoja. A oli tiedustellut, että oliko poliisi päättänyt esitutkinnan erään epäillyn osalta, mihin B oli vastannut myöntävästi ja toimittanut esitutkintapäätöksen. Lisäksi A oli antanut B:lle mahdollisuuden lausua asiasta kirjallisesti.

B oli vastustanut kirjallisessa lausumassaan vangitsemisasiakirjojen julkistamista vedoten käynnissä olevaan esitutkintaan ja salassa pidettävien tietojen osalta julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohtaan. B oli todennut, että asiakirjoissa on käsitelty laajasti tutkittavaa rikosta ja tutkinta on edelleen kesken, vaikka nyt kyseessä olevan henkilön osalta on tehty päätös hänen asemansa muuttumisesta. B oli kertonut, että todennäköisesti rikosasiaan liittyviä henkilöitä on edelleen tunnistamatta ja vapaana. Näin ollen asiakirjojen julkistaminen olisi erittäin haitallista. Vangitsemisasiakirjoissa on käsitelty yksityiskohtaisesti kanssaepäiltyjen liityntää tutkittavana olevaan rikokseen.

A oli ilmoittanut 3.11.2020 B:lle päätyneensä siihen, että asiakirjat ovat julkisia ja että ne luovutetaan pyytäjälle. A oli perustellut päätöstään sillä, että asiakirjat ovat julkisia, koska tutkinnassa on tehty päätös, jonka mukaan nyt kyseessä olevaa henkilöä ei enää epäillä rikoksesta ja hänet on päästetty vapaaksi. Näin ollen YTJulkL:n 16 §:n 3 momentin perusteella asiakirjat ovat tulleet julkisiksi pakkokeinoasian jäädessä sillensä. A oli todennut, että kun asiakirjat ovat julkisia suoraan lain nojalla, ei käräjäoikeus tee ratkaisua, eikä asiassa siten ole muutoksenhakuoikeutta.

Oikeusohjeita

YTJulkL:n 1 §:n mukaan oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia, jollei siinä tai muussa laissa toisin säädetä. Lain 7 §:n mukaan oikeudenkäyntiasiakirja on 8 §:ssä tarkoitetun ajankohdan jälkeen julkinen, jollei se ole 9 §:n mukaan salassa pidettävä tai jollei tuomioistuin 10 §:n nojalla määrää sitä salassa pidettäväksi. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta oikeudenkäyntiasiakirjasta. Lain 10 §:n mukaan tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä tarpeellisin osin salassa, jos siihen sisältyy muussa laissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja, joiden julkisiksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

Saman lain 16 §:n 1 momentin mukaan oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuteen pakkokeinoasiassa sovelletaan, mitä siinä laissa säädetään, jollei 16 §:stä muuta johdu. Pykälän 2 momentissa säädetään, että tuomioistuin voi päättää, että vangitsemista, matkustuskieltoa ja todisteiden esittämistä koskevan asian suullinen käsittely ennen syytteen käsittelyn alkua toimitetaan yleisön läsnä olematta, jos pakkokeinovaatimuksen esittäjä tutkinnallisista syistä tai epäilty itse sitä pyytää taikka jos tuomioistuin katsoo muutoin siihen olevan tarvetta. Vastoin epäillyn pyyntöä asia saadaan käsitellä yleisön läsnä ollessa vain painavasta syystä. Kolme momentin mukaan ennen syytteen käsittelyn alkua toimitettavassa pakkokeinoasian käsittelyssä tai todisteiden vastaanotossa kertyneet oikeudenkäyntiasiakirjat voidaan ratkaisun sisältävää oikeudenkäyntiasiakirjaa lukuun ottamatta 2 momentissa mainituista syistä määrätä pidettäväksi salassa enintään syyteasian käsittelyyn asti taikka kunnes asia on jätetty sillensä.

Lain 28 §:n mukaan ratkaisu tämän lain nojalla tehdään pyydettyessä tai jos tuomioistuin pitää ratkaisun tekemistä tarpeellisena taikka jos sivullinen pyytää oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä tietoa. Muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskeva ratkaisu voidaan tehdä oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyäkin. Oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä tuomioistuin voi tehdä oikeudenkäyntiasiakirjan tai sen osan salassa pitämistä koskevan ratkaisun asianosaisen tai sen pyynnöstä, jota asia koskee, vain jos tämä ei ole voinut esittää pyyntöä asian vireillä ollessa tai pyynnön esittämättä jättämiselle on ollut muu pätevä syy. Jos oikeudenkäyntiasiakirjaa tai oikeudenkäyntiä koskevia perustietoja pyytänyt tai pyynnön johdosta kuuluttava niin vaatii, ratkaisu on tehtävä kirjallisesti 29 §:ssä säädettyssä kokoonpanossa. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu on perusteltava. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva kirjallinen ratkaisu otetaan pöytäkirjaan tai siitä laaditaan erillinen asiakirja.

Lain 32 §:n mukaan tuomioistuin voi oikeudenkäynnin vireillä ollessa tai sen jälkeen asianosaisen vaatimuksesta tai erityisestä syystä muutoinkin päättää oikeudenkäynnin tai muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta uudelleen, jos olosuhteet jo tehdyn ratkaisun jälkeen ovat muuttuneet tai siihen on muuten painavia syitä. Oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä kysymyksen muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta voi ottaa uudelleen käsiteltäväksi, jos sitä pyytää sivullinen, jota oikeudenkäyntiasiakirjaan sisältyvä tieto koskee, eikä hän ole voinut oikeudenkäynnin aikana lausua asiasta.

Lain 33 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen tämän lain nojalla tekemään ratkaisuun saa hakea erikseen muutosta valittamalla samassa järjestyksessä kuin asianomaisen tuomioistuimen pääasiassa tekemään ratkaisuun. Suullisen käsittelyn julkisuutta koskevaan ratkaisuun saa hakea muutosta vain asiaan osallinen.

Selvitys

Käräjätuomari A on viitannut lain 16 §:n 3 momenttiin, ja erityisesti sen loppuosaan ”taikka kunnes asia on jätetty sillensä” ja todennut, ettei pykälässä yksilöidä sitä, mitä ”asialla” tarkoitetaan. Samassa virkkeessä kuitenkin puhutaan edellä ”pakkokeinoasiasta”. Asiyhteydestä on siten A:n mukaan pääteltävissä, että ”asialla” tarkoitetaan nimenomaan pakkokeinoasiaa. Sama on todettavissa hallituksen esityksestä. Säännöksestä ei ole löydettävissä tukea sille, että ”asialla” tarkoitettaisiin jotakin muuta asiaa kuin pakkokeinoasiaa. Mikäli näin olisi, säännöksen perusteella ei ole pääteltävissä, mikä tämä muu asia voisi olla.

A:n mukaan asian ollessa jokseenkin tulkinnanvarainen, ennen ratkaisun tekemistä hän on keskustellut asiasta muiden rikososaston tuomareiden kanssa ja heidän näkemyksensä asiasta ovat vastanneet hänen näkemystään. Hän on myös saanut Pirkanmaan käräjäoikeudesta tiedon, että kyseisessä käräjäoikeudessa on tulkittu vastaavanlaista tilannetta samalla tavalla, kuin mihin hän on päätenyt. Hän on harkinnut ja selvittänyt asiaa tarkoin. Saadun tiedon ja oman

harkinnan perusteella asiassa on päädytty julkisuus- ja perusoikeusmyönteiseen sekä A:n mielestä lainmukaiseen ratkaisuun eli siihen tulkintaan, että asialla tarkoitetaan pakkokeinoasiaa. Kysymys on ollut säännöksen tulkinnasta ja hän on käyttänyt virkaansa kuuluvaa oikeutta tulkita lakia. Valittu tulkinta on perustellumpi, kuin muut vaihtoehtoisesti tulkinnat.

Käräjäoikeus on puheena olevan pakkokeinoasian salassapitoratkaisussa määrännyt oikeudenkäyntiasiakirjat pidettäväksi salassa edellä lausutun 16 §:n mukaisesti. Koska poliisi on vapauttanut pakkokeinon kohteen, eikä häntä ole enää epäilty rikoksesta, A on katsonut, että pakkokeinoasia oli jäänyt sillensä. Näin ollen asiakirjat ovat tulleet julkisiksi suoraan mainitun 16 §:n ja myös annetun salassapitoratkaisun perustella ilman erillistä julkistamiseen liittyvää päätöstä. Kysymyksessä oli siten ollut tilanne, jossa sivullinen henkilö oli pyytänyt tietoja julkisiksi tulleista oikeudenkäyntiasiakirjoista ja asiakirjat oli luovutettu.

A:n mukaan asiassa ei ollut ollut kyse siitä, tulisiko julkisiksi tulleet asiakirjat määrätä pidettäväksi salassa. Asiassa ei ollut myöskään tehty tällaista ratkaisupyyntöä. Näin ollen asiassa ei ollut tehty tähän liittyvää 28 §:n mukaista ratkaisua tai sovellettu 10 §:ä.

A:n viittaaman lain 28 §:n 2 momentin mukaan oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä tuomioistuimien voi tehdä oikeudenkäyntiasiakirjan tai sen osan salassa pitämistä koskevan ratkaisun asianosaisen tai sen pyynnöstä, jota asia koskee, vain jos tämä ei ole voinut esittää pyyntöä asian vireillä ollessa tai pyynnön esittämättä jättämiselle on ollut muu pätevä syy. Poliisi ei ole asiaa käsiteltäessä esittänyt syytä, miksi se ei ole asian vireillä ollessa, eli ennen kuin pakkokeinon kohde on vapautettu, pyytänyt asiakirjojen salaamista koskien myös asian sillensä jäämisen jälkeistä aikaa. Poliisin on täytynyt olla tietoinen harkitessaan pakkokeinon kohteen vapauttamista, että vapauttamisen jälkeen häntä koskevat asiakirjat tulevat julkisiksi, mikäli asiassa ei toisin määrätä. Näin ollen käräjäoikeus ei tässäkään tapauksessa olisi voinut tehdä 28 §:n mukaista ratkaisua.

Puheenaolevan kaltaisissa kytköstilanteissa poliisin tulisi kirjata vangitsemisvaatimus ja perusteet siten, ettei asiassa paljastu tutkinnan kannalta haitallista tietoa, mikäli jokin osa pakkokeinoasioista sattuisi tulemaan julkiseksi.

Keski-Suomen käräjäoikeuden laamanni on lausunnossaan yhtynyt A:n antamaan selvitykseen.

Arviointi ja johtopäätökset

Perustuslain mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet. Oikeudenkäyntiasiakirjakirjojen ja tuomioistuimen ratkaisujen julkisuudesta päättäminen on riippumattomalle tuomioistuimelle kuuluvaa tuomiovallan käyttöä. Lailisuusvalvoja voi puuttua siihen vain, jos

tuomioistuin on selkeästi ylittänyt lainmukaisen harkintavaltansa tai menetellyt ilmeisen lainvastaisesti.

Laillisuusvalvonnan näkökulmasta puuttumiskynnys on riippuvainen siitä, kohdistuuko kantelu tuomioistuimen ratkaisun perusteisiin vai menettelyyn. Perusteiden osalta on eroa vielä sillä, kohdistuuko kantelu näyttö- vai oikeuskysymyksiin. Näytön arviointi kuuluu tuomioistuimen harkintavallan ytimeen siten, että oikeuskanslerin puuttuminen siihen ei lähtökohtaisesti voi käytännössä tulla kysymykseen. Myös oikeuskysymyksien arviointi kuuluu yleensä tuomioistuinten harkintavaltaan siten, että oikeuskansleri ei voi puuttua laintulkintakysymyksiin, vaan ne kuuluvat tuomioistuimen arvioitavaksi. Viimekädessä tulkintakysymyksen ratkaisee korkein oikeus. Käytännössä oikeuskanslerin puuttuminen tulee kysymykseen vain, jos säädöstä on selkeästi rikottu tai harkintavalta kiistatta ylitetty.

Tuomioistuimen menettelyyn liittyvissä laintulkintatilanteissa oikeuskanslerin toimintamahdollisuus on laajempi. Esimerkkinä ovat tilanteet, joissa laintulkintakysymyksen ratkaisu ei suoraan vaikuta ratkaisun sisältöön, toisin kuin aineellisten normien tulkintatilanteissa. Menettelyä koskevien normien tulkintakysymyksistä näkemyksen esittäminen ei siten ole tuomioistuimen riippumattomuuden kannalta samalla tavalla ongelmallista kuin aineellisten normien tulkintatilanteissa. Laillisuusvalvonnallisesti merkityksellisiä ovat erityisesti tilanteet, joissa on kyse henkilön oikeusturvasta ja perus- ja ihmisoikeuksista.

Kantelun tarkoittamassa asiassa käräjäoikeus on soveltanut erityisesti YTJulkL:n 16 §:n 3 momenttia antamalla sille kyseisessä tapauksessa tulkintasisällön. Toimenpide kuuluu tuomarin harkintavaltaan eikä sitä ole ylitetty. Siten käräjäoikeus ei ole menetellyt asiassa lainvastaisesti katsoessaan kantelussa tarkoitettujen oikeudenkäyntiasiakirjojen olevan julkisia.

Totean vielä erikseen, ettei asiassa olisi voinut tulla sovellettavaksi YTJulkL:n 28 §. Käräjäoikeuden annettua vangitsemisasioiden käsittelyssä YTJulkL:n 10 §:n määräyksen asiakirjojen salassapidosta ja myöhemmin harkittua asiakirjojen olevan julkisia se ei olisi käsitykseni mukaan enää voinut tehdä YTJulkL:n 28 §:n mukaista päätöstä oikeudenkäyntiasiakirjojen salaamisesta. Mikäli asiakirjojen julkisuudesta olisi ollut tarpeen saada uusi ratkaisu, sovellettavaksi olisi tullut YTJulkL:n 32 §:n mukainen uudelleen käsittely. Lain esitöissäkin ([HE 13/2006 vp](#) s. 76) on todettu, että uudelleen käsittelyn edellytyksenä on, että tuomioistuin on tehnyt samaa kysymystä koskevan ratkaisun kerran tai useammin aikaisemmin.

YTJulkL:n 32 § ei sisällä YTJulkL:n 28 §:n 3 momentin kaltaista säännöstä siitä, että oikeudenkäyntiasiakirjaa koskevan pyynnön johdosta kuultavan vaatimuksesta asiassa on tehtävä kirjallinen ratkaisu. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö tuomioistuin näin voisi toimia. Nyt kyseessä olevassa asiassa ei kuitenkaan tällaista vaatimusta ole esitetty. Koska asiassa kuultavana on ollut

poliisi, voidaan kuultavalta edellyttää suurempaa velvollisuutta oma-aloitteisesti huolehtia halumansa salassapitomääräyksen pyytämisestä.

Silloin, kun tuomioistuin katsoo asiakirjojen olevan julkisia, niiden julkisuudesta ei lähtökohtaisesti tehdä enää erikseen ratkaisua. Siten siinä, että käräjäoikeus on antanut julkiseksi katsomansa asiakirjat niitä pyytäneelle eikä ole antanut niiden julkisuudesta muutoksenhakukelpoista ratkaisua, ei ole kysymys lainvastaisesta menettelystä tai harkintavallan ylityksestä.

Kantelussa on esitetty myös yleisiä kysymyksiä kantelussa tarkoitettuun tapaukseen soveltuvien säännösten tulkinnasta. Ne eivät kuitenkaan aiheuta enempiä toimenpiteitäni. Viittaan perustuslain 108 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan oikeuskanslerin on pyydettäessä annettava presidentille, valtioneuvostolle ja ministeriöille tietoja ja lausuntoja oikeudellisista kysymyksistä. Sama velvollisuus ei koske muuta hallintoa.

Kantelu ei anna aiheutta enempiin toimenpiteisiini.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Linda Harjutsalo